

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна
доктору географічних наук, професору,
професору кафедри соціально-
економічної географії і регіонознавства
імені Костянтина Немця
НЄМЕЦЬ Людмилі Миколаївні

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора географічних наук, професора,
декана факультету біології, географії, екології,
професора кафедри географії та екології факультету біології, географії, екології
Херсонського державного університету

ПИЛИПЕНКА Ігоря Олеговича

на дисертаційну роботу **МАЛЯРЕНКА Костянтина Олександровича**
«СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО
ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ»

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
106 «Географія» з галузі знань 10 – Природничі науки

Актуальність обраної теми дослідження та її зв'язок з планами та напрямками науково-дослідних робіт наукових установ і організацій. Тема дисертаційного дослідження К. О. Маляренка, присвячена суспільно-географічному дослідженню економічного потенціалу регіону, є безперечно актуальною та своєчасною як у теоретичному, так і в прикладному вимірах. У сучасних умовах повномасштабної війни, масштабних соціально-економічних трансформацій, посилення територіальних диспропорцій та необхідності післявоєнного відновлення України особливої ваги набувають дослідження, спрямовані на комплексне осмислення економічного потенціалу регіонів як основи їхньої стійкості, конкурентоспроможності та подальшого розвитку. У цих умовах економічний потенціал перестає розглядатися виключно як сукупність ресурсів, а набуває значення складної територіально організованої системи, що визначає можливості адаптації регіонів до сучасних викликів, ефективність використання наявних ресурсів та перспективи їхнього соціально-економічного розвитку.

Особливої наукової цінності роботі надає використання суспільно-географічного підходу до дослідження економічного потенціалу, який дозволяє розкрити закономірності його формування, функціонування, просторової організації та трансформації під впливом сучасних викликів. Автор не лише аналізує структурні компоненти економічного потенціалу, а й досліджує особливості їх територіальної диференціації, взаємозв'язки між ними, внутрішньорегіональні відмінності, роль територіальних громад та партисипативного врядування у забезпеченні економічної стійкості регіону. Важливим є й те, що результати дослідження орієнтовані на вирішення

практичних завдань просторового розвитку, стратегічного планування та післявоєнного відновлення територій, що повністю відповідає сучасним пріоритетам державної регіональної політики України.

Дисертаційне дослідження має безпосередній зв'язок із науковими програмами та напрямками досліджень Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Роботу виконано відповідно до пріоритетних напрямів науково-дослідної роботи кафедри соціально-економічної географії і регіонаознавства імені Костянтина Немця в межах наукової теми «Поствоєнне відновлення регіонів України: суспільно-географічна візія» (державний реєстраційний номер 0125U002822, 2025–2027 рр.). За своїм змістом дисертація відповідає сучасним напрямкам суспільно-географічних досліджень, пов'язаних із вивченням регіонального розвитку, просторової організації господарства, трансформації економічного потенціалу регіонів, розвитку територіальних громад, процесів децентралізації та післявоєнного відновлення України. Таким чином, тема дисертації є актуальною, науково обґрунтованою, має важливе практичне значення та відповідає пріоритетним напрямкам розвитку сучасної суспільно-географічної науки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації К. О. Маляренка, є належним чином обґрунтованими, достовірними та логічно впливають із результатів проведеного дослідження. Обґрунтованість отриманих результатів забезпечується чітким визначенням мети, завдань, об'єкта і предмета дослідження, їхньою взаємною узгодженістю та підпорядкованістю розв'язанню важливого наукового завдання – розвитку теоретико-методичних засад суспільно-географічного дослідження економічного потенціалу регіону, виявленню особливостей його формування, просторової організації та трансформації в умовах сучасних викликів, а також обґрунтуванню напрямів підвищення ефективності його реалізації на регіональному та локальному рівнях.

Достовірність результатів підтверджується використанням широкої інформаційної бази, що охоплює офіційні статистичні матеріали, нормативно-правові документи, аналітичні матеріали центральних і регіональних органів влади, відкриті державні реєстри, дані Державної податкової служби України, інформаційні ресурси щодо фінансової спроможності територіальних громад та інші сучасні джерела даних. Позитивної оцінки заслуговує використання автором альтернативних інформаційних ресурсів в умовах обмеженого доступу до офіційної статистики під час воєнного стану, що дозволило забезпечити достатній рівень репрезентативності та актуальності отриманих результатів.

Наукова обґрунтованість висновків забезпечується комплексним застосуванням загальнонаукових, конкретно-наукових та спеціальних суспільно-географічних методів дослідження, серед яких аналіз і синтез, систематизація, формалізація, ретроспективний аналіз, статистичні методи, кластерний аналіз, порівняльно-географічний, картографічний методи, SWOT-аналіз та кейс-стаді. Їх поєднання дозволило автору послідовно дослідити економічний потенціал регіону на теоретичному, регіональному та локальному рівнях, а також забезпечило високий рівень аргументованості отриманих результатів.

Позитивної оцінки заслуговує логічна структура дисертації, яка забезпечує послідовний перехід від аналізу теоретико-методологічних засад дослідження економічного потенціалу до розроблення авторської методики його суспільно-географічного дослідження, аналізу просторових особливостей формування та трансформації економічного потенціалу Харківської області, оцінювання внутрішньорегіональних відмінностей і завершується обґрунтуванням практичних рекомендацій щодо підвищення економічної стійкості територій та вдосконалення механізмів післявоєнного відновлення. Отже, сформульовані в дисертації наукові положення, висновки та рекомендації є достатньо аргументованими, науково обґрунтованими та достовірними, що свідчить про високий методологічний рівень виконаного дослідження, його внутрішню логічну цілісність та практичну значущість для розвитку суспільної географії, регіональної політики й післявоєнного відновлення України.

Наукова новизна результатів дослідження. Наукова новизна дисертаційного дослідження К. О. Маляренка полягає у розв'язанні актуального наукового завдання, пов'язаного з розвитком теоретичних і методичних засад суспільно-географічного дослідження економічного потенціалу регіону, його просторової організації, особливостей формування, трансформації та реалізації в умовах сучасних викликів. Запропоновані автором наукові положення суттєво розширюють можливості суспільно-географічного аналізу економічного потенціалу та формують підґрунтя для вдосконалення регіональної політики в умовах воєнного часу і післявоєнного відновлення.

До найбільш вагомих результатів, що характеризують наукову новизну роботи, насамперед належить удосконалення суспільно-географічного підходу до дослідження економічного потенціалу регіону шляхом його розгляду як територіально організованої системи взаємопов'язаних ресурсів, умов, чинників та можливостей розвитку, що дозволяє оцінювати економічний потенціал територій, враховуючи взаємозв'язок природно-ресурсних, виробничих, демографічних, інституційних, фінансових та управлінських складових, що істотно підсилює теоретичний апарат сучасної суспільної географії. Безперечно новими є результати, отримані автором уперше. Зокрема, здійснено групування територіальних громад Харківської області за особливостями використання і реалізації економічного потенціалу на основі інтегральної оцінки соціально-економічних показників та кластерного аналізу, що дозволило виявити просторові відмінності рівня розвитку громад та визначити їх типологічні особливості. Вперше проведено комплексне суспільно-географічне дослідження Краснокутської територіальної громади, у межах якого виявлено особливості формування, використання та розвитку її економічного потенціалу в умовах децентралізації та воєнних викликів, а також обґрунтовано напрями удосконалення місцевої політики розвитку громади як приклад практичної імплементації результатів суспільно-географічних досліджень у систему регіонального та місцевого управління. У дисертації також удосконалено структурно-функціональну модель економічного потенціалу регіону та методичні засади його суспільно-географічного дослідження, що створює більш цілісне методичне підґрунтя для комплексного аналізу регіонального розвитку. Подальшого розвитку набули теоретичні положення щодо ролі економічного

потенціалу як основи регіонального розвитку, а також наукові підходи до аналізу трансформації економічного потенціалу регіонів України в умовах війни, що має особливу актуальність у сучасних умовах. Отже, винесені на захист наукові положення характеризуються належним рівнем теоретичної та прикладної новизни, є особистим внеском здобувача у розвиток суспільно-географічної науки, поглиблюють сучасні уявлення про закономірності формування та реалізації економічного потенціалу регіонів і можуть бути використані як науково-методична основа для стратегічного планування, регіонального розвитку та післявоєнного відновлення територій України.

Стиль викладання дисертації, відповідність її тексту встановленим вимогам. Дисертаційна робота К. О. Маляренка за структурою, змістом, обсягом та оформленням відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 106 «Географія». Робота характеризується логічною побудовою, чіткою структуризацією матеріалу, послідовністю викладу та належним рівнем наукової аргументації. Структура дисертації є цілісною, внутрішньо узгодженою та повністю підпорядкованою реалізації поставленої мети і завдань дослідження.

Матеріал викладено у науковому стилі з дотриманням норм сучасної академічної мови та вимог академічної доброчесності. Основні теоретичні положення, результати дослідження, висновки й практичні рекомендації сформульовано чітко, логічно та достатньо аргументовано. Виклад матеріалу характеризується послідовністю, належним рівнем узагальнення та критичного осмислення наукових підходів, що забезпечує цілісне сприйняття авторської концепції дослідження економічного потенціалу регіону. Дисертація містить достатню кількість схем, таблиць, графіків, картографічних матеріалів та інших ілюстративних елементів, які органічно доповнюють текст, сприяють кращому сприйняттю результатів дослідження та підвищують наочність викладених положень. Особливо слід відзначити якісне використання автором картографічного методу, структурно-логічних схем та аналітичних матеріалів, що забезпечують переконливість отриманих результатів і їх просторову інтерпретацію. Позитивної оцінки заслуговує високий рівень опрацювання наукових джерел та коректність використання результатів попередніх досліджень. Автором критично проаналізовано значний масив вітчизняної та зарубіжної наукової літератури, нормативно-правових документів, статистичних і аналітичних матеріалів. Використані у роботі наукові положення, ідеї та фактичні дані інших дослідників супроводжуються відповідними посиланнями, що свідчить про дотримання здобувачем принципів академічної доброчесності.

Дисертаційна робота є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому відображено особистий внесок автора у розв'язання актуального наукового завдання, пов'язаного з розвитком теоретико-методичних засад суспільно-географічного дослідження економічного потенціалу регіону та обґрунтуванням напрямів його ефективної реалізації в сучасних умовах. Сформульовані у роботі теоретичні положення, висновки та практичні рекомендації є результатом власних наукових пошуків здобувача, відповідають меті й завданням дослідження та мають належний рівень наукової зрілості. Таким чином, стиль викладання дисертації, рівень її наукового опрацювання,

структура, мова, оформлення та зміст повною мірою відповідають встановленим вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії та свідчать про високий рівень підготовки автора як дослідника.

Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання.

Дисертаційне дослідження К. О. Маляренка має вагоме значення для розвитку суспільної географії, регіоналістики та досліджень у сфері регіонального розвитку й післявоєнного відновлення України. Наукова цінність роботи полягає у поглибленні теоретико-методологічних засад суспільно-географічного дослідження економічного потенціалу регіону, розвитку сучасних уявлень про його структуру, функціонування, просторову організацію та трансформацію в умовах війни. Важливе значення мають запропоновані автором структурно-компонентна схема економічного потенціалу території, структурно-функціональна модель його реалізації, інтегрована суспільно-географічна модель реалізації економічного потенціалу, а також методика його суспільно-географічного дослідження, яка поєднує теоретико-методологічний, інформаційно-аналітичний, просторово-аналітичний і прикладний блоки дослідження. Важливим науковим результатом є також обґрунтування доцільності використання податкових надходжень як сучасного індикатора оцінювання економічного потенціалу регіонів і територіальних громад в умовах обмеженості офіційної статистичної інформації під час воєнного стану.

Практична значущість дисертації полягає у можливості використання її результатів органами державної влади, місцевого самоврядування, військовими адміністраціями, агенціями регіонального розвитку, науковими установами та громадськими організаціями під час оцінювання економічного потенціалу територій, розроблення стратегій регіонального розвитку, програм післявоєнного відновлення, документів просторового планування та заходів із підвищення економічної стійкості територіальних громад. Особливої уваги заслуговують результати комплексного аналізу трансформації економічного потенціалу Харківської області, групування територіальних громад за особливостями використання й реалізації економічного потенціалу та визначення перспективних напрямів їх розвитку.

Особливої уваги заслуговує прикладний характер виконаного дослідження. Автор не обмежився розробленням теоретичних положень, а здійснив комплексне кейс-стаді Краснокутської територіальної громади, на основі якого виявлено особливості формування та реалізації її економічного потенціалу, оцінено фінансову спроможність, конкурентні переваги та адаптивність до воєнних викликів, а також обґрунтовано конкретні напрями вдосконалення місцевої політики розвитку громади. Важливим підтвердженням практичної значущості дисертації є широке впровадження її результатів у діяльність органів місцевого самоврядування, освітніх, природоохоронних, наукових та громадських установ. Зокрема, результати дослідження використано Краснокутською селищною територіальною громадою Харківської області під час підготовки Комплексної програми розвитку житлово-комунального господарства та транспортної інфраструктури, благоустрою, охорони навколишнього природного середовища, Програми стратегічного розвитку та

муніципальних ініціатив, а також при розробленні стратегічних і оперативних цілей та завдань розвитку громади (довідка № 01-19/3657 від 14.05.2026 р.). Не менш важливим є впровадження результатів дослідження Відділом освіти Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області, де вони використані під час підготовки Комплексної програми розвитку освіти та заходів щодо забезпечення стабільного розвитку освітньої системи громади відповідно до сучасних соціально-економічних викликів (довідка № 01-18/630 від 18.05.2026 р.). Окремі положення та практичні рекомендації дисертації впроваджено у діяльність Національного природного парку «Слобожанський», зокрема при оцінюванні природно-ресурсного потенціалу території, плануванні природоохоронних заходів, удосконаленні підходів до сталого природокористування, проведенні моніторингових спостережень та розробленні еколого-освітніх заходів (довідка № 151/06 від 15.05.2026 р.). Крім того, результати дослідження використано ГО «Науково-дослідний інститут регіонального економічного розвитку» при підготовці аналітичних матеріалів і рекомендацій щодо регіонального розвитку та післявоєнного відновлення територій (довідка № 10/1 від 02.06.2026 р.), а також впроваджено в освітній процес Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна шляхом удосконалення змісту навчальних дисциплін «Економічна географія», «Регіональні студії», «Регіональний розвиток та планування території», «Економічна та соціальна географія України», «Географія Харківської області з основами регіонаознавства» та використання матеріалів дисертації під час проведення лекційних і практичних занять (довідка № 0401-174 від 05.06.2026 р.). Матеріали дисертації можуть бути використані у навчальному процесі закладів вищої освіти під час викладання дисциплін із суспільної географії, регіоналістики, регіонального розвитку, просторового планування, місцевого самоврядування та управління розвитком територій, а також при виконанні подальших наукових досліджень, присвячених оцінюванню економічного потенціалу, просторовим трансформаціям економіки, розвитку територіальних громад і післявоєнному відновленню України.

Таким чином, результати дисертаційного дослідження мають вагомe теоретичне і прикладне значення, характеризуються високим рівнем практичної реалізації та широкими можливостями використання у науковій, освітній і управлінській діяльності. Особливо цінним є те, що запропоновані автором науково-методичні підходи не лише обґрунтовані теоретично, а й апробовані на конкретному територіальному кейсі та підтверджені реальним впровадженням їх результатів, що є переконливим свідченням високої практичної цінності виконаного дослідження.

Аналіз змісту дисертації. Структура дисертаційної роботи К. О. Маляренка є логічною, внутрішньо узгодженою та повною мірою відповідає поставленій меті й завданням дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Послідовність викладу матеріалу забезпечує логічний перехід від теоретико-методологічного осмислення економічного потенціалу регіону до його комплексного суспільно-географічного аналізу та обґрунтування практичних

напрямів підвищення ефективності використання економічного потенціалу в умовах сучасних викликів і післявоєнного відновлення України.

У першому розділі – «Теоретичні та методичні основи дослідження економічного потенціалу регіону» – автор здійснив ґрунтовний аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень, систематизував поняттєво-термінологічний апарат, визначив місце економічного потенціалу в структурі інтегрального потенціалу території та розкрив його сутність як складної територіально організованої системи. На особливу увагу заслуговує авторське бачення структури економічного потенціалу, виділення його ресурсно-економічних, інституційних та соціальних складових, обґрунтування ролі економічної стійкості, партисипативного врядування та просторової справедливості у розвитку територій. Важливим результатом розділу є розроблення методики суспільно-географічного дослідження економічного потенціалу регіону, що поєднує теоретико-методологічний, інформаційно-аналітичний, просторово-аналітичний та прикладний блоки дослідження й становить методичну основу всієї дисертаційної роботи.

У другому розділі – «Особливості економічного потенціалу Харківської області» – послідовно досліджено передумови формування економічного потенціалу регіону, проаналізовано його трансформацію під впливом повномасштабної війни, охарактеризовано зміни у структурі господарства, визначено ключові чинники економічної стійкості та конкурентоспроможності Харківської області. Значну увагу приділено аналізу податкових надходжень як сучасного індикатора економічного потенціалу, дослідженню фінансової спроможності територіальних громад, проведенню їх групування за допомогою кластерного аналізу та виявленню внутрішньорегіональних просторових відмінностей. Такий підхід дозволив автору не лише комплексно оцінити сучасний стан економічного потенціалу Харківської області, а й визначити основні тенденції його трансформації в умовах воєнного часу.

Найбільший науковий і практичний інтерес становить третій розділ – «Особливості реалізації економічного потенціалу Харківської області», у якому безпосередньо реалізовано авторський дослідницький задум. У розділі досліджено роль партисипативного врядування як чинника реалізації економічного потенціалу територіальних громад, узагальнено сучасні практики громадської участі в громадах Харківської області та проаналізовано їх вплив на підвищення інституційної спроможності й мобілізацію місцевих ресурсів. Особливу цінність має виконане автором комплексне кейс-дослідження Краснокутської територіальної громади, у межах якого здійснено всебічний аналіз природно-ресурсного, демографічного, економічного та фінансового потенціалу громади, оцінено її адаптивність до сучасних викликів і запропоновано конкретні напрями подальшого соціально-економічного розвитку. Саме цей розділ найбільш переконливо демонструє прикладний характер дослідження та практичну реалізацію запропонованих автором методичних підходів.

Загальні висновки дисертації логічно узагальнюють результати проведеного дослідження, повністю відповідають поставленим меті й завданням та відображають основні положення, що виносяться на захист. Список використаних джерел є достатньо повним і репрезентативним, охоплює сучасні

вітчизняні та зарубіжні наукові праці, нормативно-правові документи, офіційні статистичні матеріали та інформаційно-аналітичні ресурси, що забезпечило належний рівень наукової обґрунтованості виконаного дослідження. Додатки містять довідки про впровадження, статистичні матеріали, допоміжні таблиці та інші інформаційні матеріали, які суттєво доповнюють основний зміст роботи та підтверджують практичну цінність отриманих результатів.

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження та наукових положень в опублікованих працях. Основні положення, результати та висновки дисертаційного дослідження К. О. Маляренка достатньо повно висвітлено в опублікованих наукових працях. За результатами дослідження автором опубліковано 18 наукових праць, серед яких 6 статей у наукових фахових виданнях України та 12 публікацій у матеріалах міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій. Такий обсяг публікацій забезпечує належний рівень апробації основних результатів дослідження та підтверджує їх наукову новизну й практичну значущість. Опубліковані праці охоплюють усі ключові напрями дисертаційного дослідження. У них висвітлено питання теоретико-методичних засад дослідження економічного потенціалу регіону, трансформації економіки України в умовах війни, просторових аспектів економічної нерівності, розвитку територіальних громад, особливостей реалізації економічного потенціалу Харківської області, партисипативного врядування, а також комплексного суспільно-географічного дослідження Краснокутської територіальної громади як прикладу практичної реалізації запропонованих методичних підходів. Таким чином, зміст наукових публікацій повною мірою відображає логіку, структуру та основні результати дисертаційної роботи. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення, ідеї та результати досліджень, які належать здобувачеві особисто, що підтверджується наведеними у додатку відомостями про особистий внесок автора в кожній публікації. Кількість, зміст та рівень апробації наукових результатів відповідають вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а також вимогам Міністерства освіти і науки України щодо публікації та апробації результатів дисертаційних досліджень.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження, зауваження та пропозиції.

Дисертаційне дослідження Маляренка К. О. є ґрунтовною науковою працею, що робить вагомий внесок у суспільну географію через концептуалізацію просторової резильєнтності прифронтових соціогеосистем та обґрунтування моделей відновлення Харківської області. Високо оцінюючи одержані здобутки, наукову новизну та прикладне значення результатів, вважаємо за необхідне вказати на окремі дискусійні положення, методологічні обмеження та зауваження, що потребують подальшого уточнення.

1. У теоретичній частині праці (Розділ 1) понятійно-термінологічний апарат «економічного потенціалу регіону» висвітлено переважно через призму

категорій регіональної економіки та державного управління. Бракує авторського суспільно-географічного визначення, яке б акцентувало увагу на просторовому каркасі соціогеосистеми, геопросторовій взаємодії суб'єктів та просторових чинниках розвитку саме в цьому розділі. У цьому контексті варто додатково обґрунтувати, як дисертант розуміє головну відмінність географічного підходу до аналізу економічного потенціалу від суто економічного.

2. Запропонована методика оцінки та типізації територіальних громад (підрозділи 1.5, 2.4) значною мірою спирається на фінансово-податкові та бюджетні показники. В умовах воєнного стану це звужує потенціал суспільно-географічного аналізу, оскільки фінансові індикатори не відображають повною мірою просторову деформацію людського капіталу, фізичне руйнування інфраструктури та міграційне виснаження території.

3. Наукова цінність аналізу економіко-географічного положення (ЕГП) та оцінки впливу воєнного стану на Харківську область (Розділи 2, 3) була б суттєво вищою за умов застосування кількісних параметрів ЕГП та розробки авторського зонування за показниками загроз. Дисертант переважно оперує якісними та фінансово-статистичними показниками, залишивши поза увагою кількісну параметризацію ЕГП (індекси просторової доступності, потенціал розселення, ізохронність зв'язків тощо). Крім того, у роботі бракує районування/зонування території області за градієнтом воєнно-географічних ризиків (віддаленість від кордону (лінії фронту), густота інфраструктурних уражень). Це призвело до того, що запропоновані рекомендації щодо оптимізації та відновлення економічного потенціалу громад мають дещо узагальнений характер і не повною мірою враховують диференціацію безпекового режиму територій, хоча демонструють універсальність методології для всіх типів регіонів України. У зв'язку з цим виникає запитання: чи зазнали б певних коректив розроблені сценарії відновлення громад у разі залучення кількісних індексів ЕГП та зонування впливу воєнно-географічних загроз?

4. Аналізуючи чинники формування економічного потенціалу регіону (підрозділ 2.1), прикордонне та геополітичне положення Харківської області розглянуто дещо статично. Недостатньо розкрито процес трансформації прикордоння, його якісний перехід від контактної-транзитної функції попереднього історичного етапу розвитку України до головного фактора екстремального безпекового ризику та прифронтової уразливості. Які суспільно-географічні чинники, на думку автора, спроможні частково компенсувати втрату транзитного та контактного потенціалу прикордонних громад у повоєнний період?

5. Аналіз просторово-часової динаміки (підрозділ 2.2) та впливу воєнного стану (підрозділ 2.3) виконано переважно на макрорівні області. Бракує глибшого дослідження внутрішньої просторової поляризації, порівняльного аналізу зміни зв'язків за географічною віссю «Харківська агломерація (ядро) – прикордонна (прифронтова) периферія». Чи фіксується за результатами дослідження реальний зсув (або навіть слабкий тренд) господарського ядра області в напрямку більш безпечних західних та південно-західних громад?

6. Стратегічні пріоритети та механізми зміцнення резильєнтності (Розділ 3) містять чимало загальноекономічних та управлінських рекомендацій. З позицій суспільної географії бракує концептуального бачення трансформації просторової структури області (наприклад, переходу від моноцентричної системи з

суперконцентрацією в Харкові до гнучкішого поліцентричного чи мережевого каркасу). Які потенційні виробничо-обслуговуючі та логістичні кластери громад прогнозує дисертант задля зниження воєнно-географічних ризиків?

Зазначені зауваження та дискусійні питання мають переважно дорадницький і концептуально-пошуковий характер, не знижують наукової цінності отриманих результатів і слугують орієнтирами для подальших наукових розробок автора.

Загальний висновок та оцінка дисертації щодо присудження ступеня доктора філософії. Дисертаційне дослідження Маляренка Костянтина Олександровича на тему «Суспільно-географічне дослідження економічного потенціалу регіону» є самостійною, завершеною та актуальною науковою працею, у якій розв'язано важливе наукове завдання сучасної суспільної географії, що полягає у розвитку теоретико-методичних засад суспільно-географічного дослідження економічного потенціалу регіону, удосконаленні методичного інструментарію його комплексного оцінювання, виявленні закономірностей формування, просторової організації та трансформації економічного потенціалу в умовах сучасних суспільно-економічних викликів, а також обґрунтуванні практичних напрямів підвищення ефективності його реалізації в контексті забезпечення економічної стійкості та післявоєнного відновлення територій України.

Дисертаційна робота Маляренка Костянтина Олександровича відповідає спеціальності 106 Географія галузі знань 10 Природничі науки, вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а також «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами). З огляду на актуальність теми, високий науково-методичний рівень виконаного дослідження, обґрунтованість наукових положень, їх новизну, теоретичне та практичне значення, а також повноту апробації й упровадження отриманих результатів, вважаю, що Маляренко Костянтин Олександрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 106 «Географія» галузі знань 10 «Природничі науки».

Офіційний опонент:

доктор географічних наук, професор,
професор кафедри географії та екології
факультету цифрових технологій,
природничих наук та математики
Херсонського державного університету

Ігор ПИЛИПЕНКО

ПИЛИПЕНКО ІГОР ОЛЕГОВИЧ

Результат перевірки підпису

Підпис вірний

П.І.Б.

ПИЛИПЕНКО ІГОР ОЛЕГОВИЧ

РНОКПП

2719814311

Організація (установа)

ФІЗИЧНА ОСОБА

Код ЄДРПОУ

Посада

Час підпису (підтверджено кваліфікованою
позначкою часу для даних від Надавача)

00:51:17 11.08.2026

Сертифікат виданий

КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер

5E984D526F82F38F040000002A1FED01A1632D07

Тип носія особистого ключа

Захищений

Алгоритм підпису

dstu4145

Тип підпису

Кваліфікований

Формат підпису

CAdES-T

Сертифікат

Кваліфікований

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
доктору географічних наук, професору,
Людмилі НЕМЕЦЬ
Майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента,
декана факультету геології, географії, рекреації і туризму,
доцента кафедри соціально-економічної географії
і регіонознавства імені Костянтина Немця
факультету геології, географії, рекреації і туризму
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
доктора географічних наук, доцента
Катерини Олександрівни КРАВЧЕНКО

на дисертаційну роботу МАЛЯРЕНКА Костянтина Олександровича
**«СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО
ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ»**

подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань
10 – Природничі науки за спеціальністю 106 – «Географія».

1. Обґрунтування вибору теми дослідження

Вибір теми дисертаційного дослідження «Суспільно-географічне дослідження економічного потенціалу регіону» є належно обґрунтованим у контексті сучасних суспільно-економічних трансформацій в Україні, посиленням регіональних диспропорцій, зміною просторової організації господарства під впливом повномасштабної війни та необхідністю формування науково обґрунтованих засад повоєнного відновлення територій. За цих умов особливого значення набуває дослідження не лише наявної ресурсної бази регіонів, а й їх

здатності зберігати, адаптувати та реалізовувати економічний потенціал в умовах тривалих кризових впливів.

Актуальність обраної проблематики підсилюється обмеженістю традиційної статистичної інформації у період воєнного стану, що потребує пошуку альтернативних інформаційних джерел та адаптації методичного інструментарію суспільної географії до нових умов. У цьому аспекті важливим є запропонований здобувачем підхід до аналізу економічного потенціалу як територіально організованої системи взаємопов'язаних природно-ресурсних, людських, виробничих, фінансових, інфраструктурних, інноваційних та інституційних складових, що визначають стійкість, конкурентоспроможність, адаптивність і спроможність території до відновлення.

Обґрунтованим є вибір Харківської області як ключової території дослідження. До початку повномасштабного вторгнення область належала до провідних індустріально-інноваційних регіонів України, мала потужний промисловий, науково-освітній, людський та підприємницький потенціал, водночас з 2022 року зазнала значних демографічних, працересурсних, інфраструктурних і виробничих втрат. Аналіз трансформацій економічного потенціалу такого регіону дозволяє виявити просторові закономірності кризової адаптації, внутрішньорегіональну диференціацію та перспективні напрями відновлення. Таким чином, тема дисертаційної роботи МАЛЯРЕНКА Костянтина Олександровича є актуальною як у теоретичному, так і в прикладному аспектах, відповідає сучасній проблематиці суспільної географії, завданням регіонального розвитку, сталого відновлення та просторової трансформації України.

2. Оцінка змісту дисертації, її завершеності та якості оформлення

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 341 сторінку. Робота містить 14 таблиць і 39 рисунків, список використаних джерел налічує 249 позицій, додатки

викладено на 41 сторінці. За темою дисертації здобувачем опубліковано 18 наукових праць, серед яких 6 статей у наукових фахових виданнях України категорії «Б» та 12 публікацій, що засвідчують апробацію результатів дослідження.

У *Вступі* обґрунтовано вибір теми дослідження, зокрема висвітлено постановку проблеми, її актуальність, теоретичне та практичне значення; визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження; перелічено основні методи, використані в процесі здійснення наукового дослідження; окреслені наукова новизна роботи та власний внесок здобувачки, наведені основні та апробаційні публікації.

У *першому розділі «Теоретичні та методичні основи дослідження економічного потенціалу регіону»* здійснено ґрунтовний аналіз попередніх досліджень, систематизовано поняттєво-термінологічний апарат та розкрито місце економічного потенціалу у структурі інтегрального потенціалу території. Позитивною рисою розділу є прагнення здобувача розглядати економічний потенціал не як статичну сукупність ресурсів, а як систему можливостей їх використання і відтворення у конкретному територіальному контексті. Автором виокремлено складові економічного потенціалу, розглянуто питання його стійкості та механізмів реалізації, розкрито взаємозв'язки з регіональним розвитком, просторовою справедливістю, соціально-економічною нерівністю, сталим розвитком та партисипативним врядуванням. У розділі запропоновано структурно-компонентну схему економічного потенціалу території, структурно-функціональну модель його реалізації, структурно-логічні схеми причинно-наслідкових зв'язків та інтегровану суспільно-географічну модель реалізації економічного потенціалу. Окремо обґрунтовано методику дослідження, що поєднує теоретико-методологічний, концептуально-аналітичний, інформаційно-статистичний, просторово-аналітичний і прикладний блоки та передбачає використання статистичних, порівняльно-географічних, картографічних методів, кластерного аналізу, SWOT-аналізу і case study.

У *другому розділі «Економічний потенціал Харківської області як основа регіонального розвитку в національному контексті»* охарактеризовано суспільно-географічні передумови формування економічного потенціалу Харківської області до початку повномасштабної війни, її галузеву структуру та спеціалізацію, роль територіального устрою і децентралізації. Значну увагу приділено трансформаціям економічного потенціалу регіонів України в умовах війни: втратам господарського комплексу, релокації підприємств, просторовим зрушенням економічної активності, галузевій перебудові та формуванню нових центрів економічного зростання. Важливим є аналіз пріоритетних сфер і галузей економіки України, просторової справедливості у контексті децентралізації та воєнних впливів, а також ролі євроінтеграції й повоєнного відновлення у формуванні нової моделі просторового розвитку держави. Розділ формує необхідний загальнонаціональний контекст для подальшого поглибленого аналізу Харківського регіону.

У *третьому розділі «Особливості економічного потенціалу Харківської області»* представлено найбільш вагому емпіричну частину дисертаційного дослідження. Здобувачем проаналізовано трансформацію структури економічної активності регіону на основі, зокрема, податкових надходжень, розглянуто фінансову спроможність територіальних громад у 2021–2025 роках та просторово-часову диференціацію реалізації економічного потенціалу. Методично цінним є проведення ієрархічного кластерного аналізу 56 територіальних громад Харківської області за 22 відносними показниками для чотирьох часових зрізів – 2021, 2023, 2024 та 2025 років. Використання методу Варда та евклідової відстані для нормалізованих показників дозволило визначити групи громад зі схожими характеристиками та простежити їх трансформацію під впливом воєнних чинників. Результати кластеризації візуалізовано картографічно та інтерпретовано з позицій суспільної географії.

Важливою складовою третього розділу є аналіз партисипативного врядування як чинника реалізації економічного потенціалу територіальних

громад. На локальному рівні виконано дослідження кейсу Краснокутської селищної територіальної громади, у межах якого розглянуто передумови формування її економічного потенціалу, зміни в умовах війни, фінансову спроможність, підприємницьку й агропромислову діяльність, природно-ресурсну та рекреаційну складові, а також механізми стратегічного планування і громадської участі. За результатами SWOT-аналізу обґрунтовано проблеми, перспективи та стратегічні напрями використання економічного потенціалу Харківської області у процесах повоєнного відновлення.

Висновки мають логічну структуру, відповідають поставленим завданням і відображають основні теоретичні, методичні та прикладні результати дослідження. Список використаних джерел охоплює широкий спектр праць вітчизняних і зарубіжних науковців, нормативно-правових, статистичних та аналітичних матеріалів, що підтверджує належне опрацювання сучасного наукового доробку за обраною проблематикою.

Дисертаційна робота МАЛЯРЕНКА Костянтина Олександровича є завершеною науковою працею, виконаною на належному теоретико-методичному рівні. За структурою та оформленням вона відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р., та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації».

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження є достатньо обґрунтованими та спираються на значну інформаційну базу, комплекс загальнонаукових і спеціальних суспільно-географічних методів, а також результати багаторівневого аналізу – від загальнонаціонального та

регіонального до локального рівнів. Використано офіційні матеріали Державної служби статистики України та Головного управління статистики у Харківській області, дані Державної податкової служби України, аналітичні матеріали органів влади, відкриті державні реєстри, звітність територіальних громад, моніторинги їх фінансової спроможності, стратегічні документи та інші релевантні джерела.

Суттєвою перевагою роботи є адаптація методичного інструментарію до умов обмеженого доступу до офіційної статистичної інформації під час воєнного стану. Обґрунтовано використання податкових надходжень як одного з оперативних індикаторів економічної активності та реалізації потенціалу, проведено порівняльний і просторовий аналіз, застосовано ієрархічний кластерний аналіз для 56 територіальних громад Харківської області за 22 відносними показниками. Аналіз чотирьох часових зрізів забезпечує можливість не лише статично оцінити внутрішньорегіональні відмінності, а й простежити їх зміну під впливом повномасштабної війни.

Обґрунтованість результатів підтверджується їх апробацією на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях та публікацією у 18 наукових працях. Практичне значення висновків додатково засвідчується використанням результатів у науково-дослідній роботі, діяльності органів місцевого самоврядування, громадської організації та природоохоронної установи, а також у освітньому процесі Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

4. Основні наукові результати, отримані здобувачем, та їх наукова новизна

Наукова новизна одержаних результатів полягає в удосконаленні суспільно-географічного підходу дослідження економічного потенціалу регіону, його структуризації, методичного оцінювання та просторової інтерпретації в умовах сучасних суспільно-економічних трансформацій.

Вперше:

- здійснено групування територіальних громад Харківської області за особливостями використання і реалізації економічного потенціалу на основі інтегральної оцінки соціально-економічних показників та кластерного аналізу;
- проведено комплексне суспільно-географічне дослідження Краснокутської територіальної громади, за результатами якого виявлено особливості формування, використання та розвитку її економічного потенціалу в умовах децентралізації та воєнних викликів;
- обґрунтовано напрями удосконалення місцевої політики розвитку Краснокутської територіальної громади як приклад імплементації результатів суспільно-географічного дослідження у регіональне та місцеве планування й управління.

Удосконалено:

- суспільно-географічний підхід до дослідження економічного потенціалу регіону шляхом його розгляду як територіально організованої системи взаємопов'язаних ресурсів, умов, чинників і можливостей розвитку, що формуються під впливом природних, демографічних, виробничих та інституційних процесів;
- структурно-функціональну модель економічного потенціалу регіону за рахунок урахування структурно-інституційної складової, ключових результатів реалізації та соціально-економічних ефектів;
- методичні засади суспільно-географічного дослідження економічного потенціалу регіону в сучасних умовах, зокрема за умов обмеженого доступу до статистичних даних.

Набули подальшого розвитку:

- теоретичні положення щодо ролі економічного потенціалу як основи регіонального розвитку з позицій суспільної географії;

- особливості трансформації економічного потенціалу Харківської області в сучасних умовах для встановлення основних змін ресурсної бази, галузевої структури, територіальних диспропорцій у контексті загальноукраїнських тенденцій регіонального розвитку;
- рекомендації щодо напрямів використання економічного потенціалу Харківської області на основі результатів проведеного суспільно-географічного дослідження, зокрема SWOT-аналізу, для цілей повоєнного відновлення та структурної модернізації регіону.

5. Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях

Основні результати дисертаційного дослідження опубліковано у 18 наукових працях, серед яких 6 статей у наукових фахових виданнях України категорії «Б» та 12 публікацій у матеріалах міжнародних і всеукраїнських наукових конференцій. Тематика публікацій послідовно відображає основні напрями дисертації: теоретичні й методичні аспекти дослідження економічного потенціалу території, економічну нерівність і просторову справедливість, трансформацію пріоритетних сфер економіки України в умовах війни, економічні трансформації Харківської області, партисипацію як чинник розвитку територіальних громад, а також особливості потенціалу Краснокутської територіальної громади.

У публікаціях, виконаних у співавторстві, у дисертації зазначено особистий внесок здобувача. Представлений перелік наукових праць засвідчує належну апробацію основних результатів та їх відповідність тематиці дисертаційного дослідження. Публікації здобувача відповідають вимогам щодо висвітлення основних наукових результатів дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

6. Практичне значення одержаних результатів

Практичне значення дисертаційної роботи полягає у можливості використання запропонованих підходів та отриманих результатів для оцінювання економічного потенціалу територій, розроблення та коригування стратегій

регіонального і місцевого розвитку, визначення пріоритетів повоєнного відновлення, підвищення економічної стійкості територіальних громад та обґрунтування просторово диференційованої політики підтримки.

Результати дисертаційного дослідження використано під час виконання науково-дослідної роботи кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства імені Костянтина Нємця Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Поствоєнне відновлення регіонів України: суспільно-географічна візія» (державний реєстраційний номер 0125U002822, 2025–2027 рр.) при розробленні теоретико-методологічних засад дослідження економічного потенціалу регіонів, аналізі трансформації територіальної організації господарства та обґрунтуванні напрямів відновлення економічного потенціалу Харківської області (довідка № 0401-172 від 05.06.2026 р.).

Напрацювання здобувача використані ГО «Науково-дослідний інститут регіонального економічного розвитку» при підготовці аналітичних матеріалів і рекомендацій щодо регіонального розвитку, оцінювання перспектив повоєнного відновлення, визначення пріоритетних напрямів використання економічного потенціалу регіонів України та формування підходів до післявоєнної реконструкції і підвищення конкурентоспроможності територій (довідка № 10/1 від 02.06.2026 р.).

Практичне впровадження результатів здійснено у діяльності Краснокутської селищної територіальної громади Харківської області під час підготовки програм розвитку житлово-комунального господарства, транспортної інфраструктури, благоустрою, охорони навколишнього природного середовища, стратегічного розвитку та муніципальних ініціатив, а також при визначенні стратегічних і оперативних цілей розвитку громади (довідка № 01-19/3657 від 14.05.2026 р.). Результати роботи використано Відділом освіти Краснокутської селищної ради при підготовці Комплексної програми розвитку освіти та заходів щодо забезпечення стабільного розвитку освітньої системи громади (довідка № 01-18/630 від 18.05.2026 р.).

Окремі положення і рекомендації впроваджено у діяльність Національного природного парку «Слобожанський» під час оцінювання природно-ресурсного потенціалу території, планування природоохоронних заходів, удосконалення підходів до сталого природокористування, проведення моніторингових спостережень та розроблення еколого-освітніх заходів (довідка № 151/06 від 15.05.2026 р.). Результати дисертації також використано в освітньому процесі Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна при викладанні дисциплін «Економічна географія», «Регіональні студії», «Регіональний розвиток та планування території», «Економічна та соціальна географія України», «Географія Харківської області з основами регіонознавства» (довідка № 0401-174 від 05.06.2026 р.). Зазначені напрями практичного впровадження підтверджують затребуваність результатів дисертаційного дослідження та їх вагоме прикладне значення.

7. Дотримання академічної доброчесності

За результатами аналізу дисертаційної роботи порушень принципів академічної доброчесності, зокрема ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації, не виявлено. Дисертація є самостійним, цілісним і завершеним науковим дослідженням, у якому використані наукові положення, концептуальні підходи, статистичні матеріали та результати інших авторів належним чином атрибутовано й забезпечено відповідними посиланнями на джерела. Для наукових праць, виконаних у співавторстві, коректно визначено особистий внесок здобувача. Виклад і представлення результатів дослідження загалом відповідають установленим принципам та нормам академічної доброчесності.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Як і будь-яка завершена наукова праця, дисертаційна робота містить окремі положення, що можуть бути предметом наукової дискусії та подальшого розвитку. Вони не знижують загальної позитивної оцінки роботи, однак можуть бути враховані здобувачем у наступних дослідженнях:

1. У теоретичній частині економічний потенціал регіону обґрунтовано як багатокomпонентну систему, що охоплює природно-ресурсний, людський, виробничий, інфраструктурний, фінансовий, інноваційний, підприємницький та інституційний компоненти (с. 43-47). Водночас кластеризація територіальних громад у підрозділі 3.2.2 ґрунтується переважно на відносних фінансово-бюджетних показниках, що зазначає й сам автор. У роботі переконливо пояснено їх змістовий зв'язок із різними складовими потенціалу, однак доцільним було б ще чіткіше окреслити межі інтерпретації отриманих кластерів як фінансово-економічного виміру реалізації потенціалу та перспективи доповнення методики показниками що характеризують людський капітал, підприємницьку, інноваційну й інфраструктурну складові (с. 183-185).
2. Важливим методичним рішенням роботи є використання податкових надходжень як оперативного індикатора в умовах обмеженого доступу до офіційної статистики. Разом із тим податкові надходження відображають передусім фактичну економічну активність та її фіскальний результат, тоді як поняття «економічний потенціал» є ширшим і включає також нереалізовані можливості території. Було б корисно більш послідовно розмежувати у тексті категорії «економічний потенціал», «реалізація економічного потенціалу» та «фінансова спроможність», особливо при інтерпретації трансформацій воєнного періоду (с. 89-91, с. 169-175).
3. Методика кластерного аналізу є загалом належно обґрунтованою: використано метод Варда, евклідову відстань, нормалізацію показників методом лінійного шкалювання та чотири часові зрізи. Аргументовано також вибір кількості кластерів на основі аналізу таблиці агломерації. Водночас для підвищення відтворюваності дослідження доцільно було б детальніше представити алгоритм нормалізації вихідних показників, результати перевірки їх взаємної корельованості та, за можливості, додаткове обґрунтування надійності отриманих результатів кластеризації.

Це дозволило б посилити статистичне обґрунтування одержаної типізації територіальних громад (с. 84-85, с. 183-186).

4. Важливим елементом дисертаційного дослідження є розгляд просторової справедливості та партисипативного врядування у контексті реалізації економічного потенціалу територій. Теоретичні положення та локальні практики розкрито переконливо, однак емпіричний зв'язок між рівнем партисипації та реалізацією економічного потенціалу громад представлено переважно на якісному рівні. Перспективним видається доповнення цього напряму кількісними індикаторами громадської участі, відкритості врядування або результативності партисипативних механізмів (с. 69-72, с. 222-228, с. 245-248).
5. SWOT-аналіз економічного потенціалу Харківської області логічно узагальнює результати дослідження та дозволяє сформулювати пріоритетні напрями відновлення. Додаткову практичну цінність могло б надати ранжування запропонованих напрямів за часовими горизонтами, ресурсною забезпеченістю та типами територіальних громад, визначеними за результатами кластерного аналізу. Такий підхід посилив би зв'язок між проведеною просторовою діагностикою та адресними управлінськими рекомендаціями (с. 255-259).
6. У роботі наявні поодинокі редакційні та технічні неточності, які не впливають на зміст та обґрунтованість одержаних результатів. Зокрема, у змісті роботи допущено неточність у нумерації підрозділу 3.2.1 (с. 14).

Проте зазначені дискусійні положення та зауваження мають переважно рекомендаційний характер, окреслюють перспективи подальшого розвитку дослідження і не применшують його наукової новизни, обґрунтованості та практичної цінності.

9. Загальний висновок

Дисертаційна робота **МАЛЯРЕНКА Костянтина Олександровича** «Суспільно-географічне дослідження економічного потенціалу регіону», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 10 – Природничі науки за спеціальністю 106 – «Географія», є завершеною науковою працею, що виконана на відповідному теоретичному та методологічному рівні, має наукову новизну, науково обґрунтовані результати, теоретичне і прикладне значення.

За актуальністю теми, ступенем обґрунтованості наукових положень і висновків, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням одержаних результатів, повнотою їх опублікування та рівнем оформлення дисертація відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р.

МАЛЯРЕНКО Костянтин Олександрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 10 – Природничі науки за спеціальністю 106 – «Географія».

Офіційний рецензент:

декан факультету геології,
географії, рекреації і туризму,
доцент кафедри соціально-економічної
географії і регіонознавства
імені Костянтина Нємця
факультету геології, географії,
рекреації і туризму
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна,
доктора географічних наук, доцента

Катерина КРАВЧЕНКО

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 19:04:14 10.08.2026

Назва файлу з підписом: Рецензія_Кравченко_на_дисертацію_Маляренка.docx.asice
Розмір файлу з підписом: 43.9 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Рецензія_Кравченко_на_дисертацію_Маляренка.docx
Розмір файлу без підпису: 40.8 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: КРАВЧЕНКО КАТЕРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

П.І.Б.: КРАВЧЕНКО КАТЕРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

Країна: Україна

РНОКПП: 3387406161

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 19:04:13 10.08.2026

Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер: 5E984D526F82F38F0400000006C5250165E6C907

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)

Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.07.08 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
доктору географічних наук, професору,
професору Людмилі НЕМЕЦЬ
Майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, доцента кафедри соціально-економічної географії і
регіонознавства імені Костянтина Немця
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
кандидата географічних наук **Ключко Людмили Василівни**
на дисертаційну роботу **Маляренка Костянтина Олександровича**
«Суспільно-географічне дослідження економічного потенціалу регіону»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 10 – Природничі науки за спеціальністю 106 – Географія

Актуальність теми дослідження. Дисертаційна робота Маляренка К. О. присвячена суспільно-географічному вивченню економічного потенціалу регіону, розкриттю закономірностей і чинників його формування, особливостей функціонування, територіальної організації та трансформаційних змін під впливом сучасних суспільно-економічних викликів. Окремий акцент зроблено на дослідженні економічного потенціалу Харківської області як одного з провідних регіонів України, який зазнав суттєвих наслідків повномасштабної війни, проте продовжує відігравати вагомую роль у забезпеченні економічного розвитку держави та має значний потенціал для повоєнного відновлення.

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження не викликає сумніву та визначається необхідністю поглибленого наукового осмислення трансформацій економічного потенціалу регіонів України в умовах повномасштабної війни, посилення просторових диспропорцій, структурної перебудови господарства та формування нових підходів до регіонального розвитку й повоєнного відновлення.

Сучасні суспільно-економічні процеси суттєво змінюють умови формування, функціонування та реалізації економічного потенціалу територій. Війна спричинила значні втрати виробничих потужностей, людського капіталу, інфраструктури, порушення усталених господарських зв'язків, релокацію підприємств та зміну просторової конфігурації економічної активності. За таких умов особливої актуальності набуває дослідження економічного потенціалу не

лише як сукупності ресурсів і можливостей, а як складної територіально організованої системи – соціогеосистеми, здатної до адаптації, відтворення та трансформації під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників.

Безперечною перевагою дисертаційної роботи є застосування суспільно-географічного підходу, який дозволяє комплексно розглядати економічний потенціал через взаємодію природно-ресурсних, виробничих, демографічних, фінансових, інфраструктурних, інноваційних, соціальних та інституційних складових у територіальному вимірі. Такий підхід є особливо затребуваним у сучасних умовах, оскільки дає можливість виявляти просторові закономірності, внутрішньорегіональні відмінності, осередки економічної стійкості та території з підвищеною вразливістю.

Особливого значення набуває вибір Харківської області як базового регіону дослідження. До початку повномасштабної війни область посідала провідні позиції в економічному просторі України, вирізняючись потужним промисловим комплексом, розвиненим науково-освітнім середовищем, значним людським та інноваційним потенціалом, високим рівнем урбанізації та активною підприємницькою діяльністю. Водночас саме цей регіон зазнав істотного впливу бойових дій, значних демографічних, інфраструктурних і господарських втрат, що робить його надзвичайно показовим для вивчення механізмів трансформації, адаптації та відновлення економічного потенціалу в умовах війни.

Своєчасним і науково значущим є також звернення дисертанта до проблеми внутрішньорегіональної диференціації економічного потенціалу на рівні територіальних громад. У сучасних умовах саме громади виступають важливими суб'єктами економічної стійкості та відновлення, а відмінності у їх фінансовій спроможності, структурі господарства, рівні ресурсного забезпечення та інституційної спроможності значною мірою визначають можливості адаптації до воєнних викликів. У цьому контексті проведення інтегрального оцінювання та кластерного аналізу територіальних громад є обґрунтованим і методично доцільним.

Окремо слід відзначити актуальність використання альтернативних інформаційних джерел у зв'язку з обмеженим доступом до традиційної статистичної інформації в умовах воєнного стану. Застосування даних податкових надходжень, фінансової спроможності громад, відкритих державних реєстрів та інтерактивних інформаційно-аналітичних ресурсів дозволяє підвищити оперативність та релевантність оцінювання сучасного стану регіональної економіки й водночас розширює методичний інструментарій суспільно-географічних досліджень.

Актуальним є й включення до дослідження проблематики партисипативного врядування, оскільки в умовах децентралізації, війни та майбутнього повоєнного відновлення роль місцевих громад, громадянського

суспільства та механізмів залучення населення до прийняття управлінських рішень суттєво зростає. Це дозволяє розглядати економічний потенціал не лише крізь призму ресурсного забезпечення, а й через здатність територій до самоорганізації, мобілізації локальних ресурсів і формування ефективних моделей розвитку.

Таким чином, тема дисертаційної роботи Маляренка К. О. є своєчасною, науково обґрунтованою та суспільно значущою. Дослідження відповідає сучасним запитам суспільної географії, регіоналістики та практики просторового розвитку України. Отримані результати мають вагомое теоретичне та прикладне значення для оцінювання економічного потенціалу територій, удосконалення регіональної політики, розроблення стратегій відновлення, підвищення економічної стійкості територіальних громад та забезпечення збалансованого просторового розвитку держави.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та якості оформлення. Дисертаційна робота Маляренка К. О. складається з анотацій українською й англійською мовами, списку публікацій здобувача за темою дисертації, змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який нараховує 249 найменувань, і додатків. Загальний обсяг роботи складає 341 сторінку.

У вступі дисертаційної роботи належним чином обґрунтовано вибір теми дослідження та її актуальність, чітко сформульовані мета, завдання, об'єктна-предметна область дослідження, зазначено новизну роботи, інформаційну базу, зв'язок роботи з науковими темами, визначено методи дослідження, теоретичне та практичне значення роботи, наведено апробацію практичного та теоретичного значення дослідження.

Перший розділ дисертації містить теоретичні та методичні основи суспільно-географічного дослідження економічного потенціалу регіону, які розкриваються автором у поєднанні з ґрунтовним аналізом попередніх наукових досліджень. Здійснено огляд праць, присвячених економічному, ресурсному, соціально-економічному та стратегічному потенціалам територій, просторовій диференціації регіонального розвитку, місцевому розвитку та управлінським механізмам. Встановлено, що більшість існуючих досліджень виконано переважно в межах економічного, управлінського або ресурсного підходів, тоді як суспільно-географічний вимір економічного потенціалу, зокрема його просторова диференціація, інституційна спроможність, територіальна інклюзивність, стійкість і зв'язок із якістю життя населення, потребує подальшого поглиблення.

У розділі систематизовано поняттєво-термінологічний апарат дослідження та розкрито зміст основних категорій, серед яких «потенціал», «потенціал розвитку», «ресурсний потенціал території», «інтегральний потенціал території», «економічний потенціал регіону», «просторовий розвиток», «регіональний розвиток», «просторова нерівність», «просторова справедливість», «інституційна

спроможність», «стійкість території» та «конкурентоспроможність території». Економічний потенціал регіону розглядається як просторово організована, соціально-економічно зумовлена, інституційно забезпечена та адаптивна система можливостей території, здатна забезпечувати її розвиток, стійкість і конкурентоспроможність.

Автором визначено місце економічного потенціалу в структурі інтегрального потенціалу території та розкрито його складові. Обґрунтовано, що економічний потенціал є центральною функціональною підсистемою інтегрального потенціалу, через яку природні ресурси, людський капітал, інфраструктурні можливості та інституційні механізми трансформуються у конкретні соціально-економічні результати. Особлива увага приділена просторовому виміру економічного потенціалу, ролі економіко-географічного положення, транспортної доступності, територіальної зв'язності, центрів соціально-економічної активності та особливостей територіальної структури господарства.

У роботі представлено структурно-функціональну модель економічного потенціалу території, яка відображає логіку його формування, реалізації та трансформації у соціально-економічні результати й суспільні ефекти. Економічний потенціал у моделі виступає центральною суспільно-географічною категорією, що формується внаслідок взаємодії природних, людських, інституційних, інфраструктурних, просторових та інших чинників. Розроблено також структурно-логічні схеми та інтегровану суспільно-географічну модель реалізації економічного потенціалу території, у якій механізми його реалізації пов'язуються з регіональним розвитком, просторовою справедливістю, зменшенням нерівностей, партисипативним врядуванням, сталим та інклюзивним розвитком.

Окремий блок першого розділу присвячено розгляду економічного потенціалу як об'єкта суспільно-географічного дослідження. Розкрито його значення як основи регіонального розвитку, проаналізовано взаємозв'язок економічного потенціалу з просторовою справедливістю та соціально-економічною нерівністю територій, а також визначено роль партисипативного врядування як інституційно-суспільного механізму реалізації потенціалу та підвищення спроможності територіальних громад.

Завершується розділ обґрунтуванням методів і методики суспільно-географічного дослідження економічного потенціалу регіону. Автором визначено суспільно-географічний підхід як основний методологічний підхід, який поєднується із системним, просторовим, діалектичним, інституційним, адаптивно-стійкісним та партисипативним підходами. Розроблена методика передбачає поєднання традиційних статистичних джерел з альтернативними інформаційними ресурсами та включає послідовні етапи теоретико-методологічного обґрунтування, формування інформаційної бази, аналітичного

оцінювання, просторового аналізу та розроблення практичних рекомендацій щодо використання економічного потенціалу регіону.

Другий розділ дисертаційного дослідження присвячено комплексному суспільно-географічному аналізу економічного потенціалу Харківської області як складової національного економічного простору та основи регіонального розвитку. Автором охарактеризовано передумови формування економічного потенціалу області до початку повномасштабної війни, серед яких визначено вигідне економіко-географічне положення, значний природно-ресурсний і людський потенціал, високий рівень урбанізації, розвинену транспортну та виробничу інфраструктуру, потужний науково-освітній комплекс і сформований ІТ-сектор. Показано, що сукупність цих чинників забезпечувала Харківській області провідні позиції серед регіонів України та її вагоме місце у національному господарському комплексі.

Значну увагу в розділі приділено галузевій структурі та спеціалізації економіки Харківської області. Встановлено, що напередодні повномасштабного вторгнення економічний потенціал регіону мав диверсифікований характер і формувався на основі взаємодії промисловості, агропромислового комплексу, інформаційних технологій, транспортно-логістичної сфери, науки, освіти та зовнішньоекономічної діяльності. Автором розроблено структурно-логічну модель економічного потенціалу Харківської області станом на 2021 рік, яка відображає взаємозв'язок ресурсної бази, структурних компонентів потенціалу, особливостей його територіальної організації та конкурентних переваг регіону. Водночас встановлено виражений моноцентричний характер просторової організації економіки із концентрацією значної частини населення, виробництва, науки, освіти та ділової активності в межах Харківської агломерації.

Окремо розглянуто адміністративно-територіальну реформу та децентралізацію як чинники трансформації економічного потенціалу регіону. Показано, що формування нової системи районів і територіальних громад розширило фінансову автономію місцевого самоврядування та створило передумови для активнішого використання локальних ресурсів розвитку. Разом із тим автором виявлено значну диференціацію громад за чисельністю населення, фінансовою спроможністю та економічною базою, що зумовлює нерівномірність можливостей їх розвитку та посилює внутрішньорегіональні диспропорції.

Вагомий блок другого розділу присвячено аналізу трансформацій економічного потенціалу регіонів України під впливом повномасштабної війни. Автором досліджено втрати виробничого, інфраструктурного й аграрного потенціалу, порушення господарських і логістичних зв'язків, міграційні процеси та просторову перебудову економічної активності. Особливу увагу приділено релокації підприємств як одному з основних механізмів адаптації національної економіки до воєнних умов. Встановлено, що переміщення бізнесу з небезпечних і прифронтових регіонів, переорієнтація логістичних потоків та зміни

регіональних ринків праці сприяли формуванню нової просторової конфігурації економічної діяльності та появи нових центрів економічного розвитку.

Проаналізовано також галузеві трансформації економічного потенціалу України, спричинені війною. Встановлено, що поряд зі скороченням ролі окремих традиційних галузей посилюється значення аграрного сектору, інформаційних технологій, оборонного виробництва та інших напрямів, здатних забезпечувати стійкість економіки. На основі аналізу державних стратегічних документів та сучасних тенденцій автором простежено трансформацію системи пріоритетних галузей економіки України. Поряд із традиційними секторами – аграрним виробництвом, машинобудуванням, енергетикою, логістикою та ІТ – стратегічного значення набули military-tech, сектор критичних матеріалів, децентралізована енергетика, цифрові технології та «зелена реконструкція». Це дозволило автору констатувати поступовий перехід від моделі кризового функціонування до формування нової структури економічного потенціалу, орієнтованої на стійкість, безпеку, інноваційність та європейську інтеграцію.

Важливе місце у другому розділі посідає дослідження просторової справедливості та трансформації територіального розвитку України в умовах децентралізації й війни. Автором показано, що реформа децентралізації розширила можливості територіальних громад щодо управління власними ресурсами, однак не усунула значних відмінностей у їх фінансовій та економічній спроможності. Доведено, що після 2022 року поряд із традиційними чинниками територіальної диференціації визначального значення набули безпекова ситуація, масштаби руйнувань, міграційні процеси та спроможність територій до відновлення. На цій основі просторова справедливість розглядається автором як один із ключових принципів формування сучасної регіональної політики та повоєнної реконструкції України.

Узагальнюючи результати другого розділу, автор доходить висновку, що Харківська область, попри масштабні втрати економічного потенціалу внаслідок воєнних дій, зберігає значний людський, науковий та інноваційний потенціал, який формує передумови для відновлення й модернізації господарського комплексу. Обґрунтовано необхідність повоєнного відновлення на засадах просторової справедливості, формування нових полюсів зростання та євроінтеграційного вектора розвитку з урахуванням принципів Build Back Better, розвитку транспортних коридорів TEN-T, Європейського зеленого курсу та смарт-спеціалізації.

Третій розділ містить основні результати дисертаційного дослідження та присвячений комплексному суспільно-географічному аналізу трансформації економічного потенціалу Харківської області в умовах повномасштабної війни, його внутрішньорегіональній диференціації, особливостям реалізації на рівні територіальних громад та визначенню стратегічних напрямів повоєнного відновлення. Автором встановлено, що повномасштабне вторгнення спричинило

суттєві втрати виробничого, інфраструктурного, агропромислового та людського потенціалу регіону, релокацію підприємств і поглиблення внутрішньорегіональних диспропорцій. Водночас виявлено адаптаційні процеси, пов'язані зі збереженням активності ІТ-сектору, науково-освітнього комплексу, переорієнтацією частини машинобудування на потреби оборонно-промислового комплексу та поступовим відновленням ділової активності.

Особливу увагу приділено оцінюванню економічної стійкості Харківської області в умовах обмеженого доступу до офіційної статистичної інформації. Автором обґрунтовано доцільність використання податкових надходжень як альтернативного індикатора реалізованого економічного потенціалу регіону. Аналіз їх динаміки та галузевої структури дозволив встановити збереження Харківською областю провідних позицій у фінансово-економічному просторі України та виявити ознаки структурної модернізації економіки. Визначено зростання ролі переробної промисловості, торгівлі, інформації та телекомунікацій, професійної, наукової й технічної діяльності, що розглядається як свідчення поступового відновлення ринкових механізмів та посилення економіки знань.

Вагомий блок третього розділу присвячено дослідженню внутрішньорегіональних особливостей економічного потенціалу Харківської області. Проаналізовано фінансову спроможність 56 територіальних громад у чотирьох часових зрізах – 2021, 2023, 2024 та 2025 роках. На цій основі виявлено суттєву трансформацію просторової структури бюджетного потенціалу регіону, зростання залежності частини громад від державних трансфертів та посилення поляризації між фінансово стійкими громадами і територіями, що найбільше постраждали від бойових дій. Автором виділено групи громад зі стабільно високою, хронічно низькою фінансовою спроможністю, громади з воєнною деградацією та частковим відновленням, а також громади з помірною нестабільністю. Встановлено, що в умовах війни одним із визначальних чинників фінансової спроможності стало географічне положення громади відносно зони бойових дій.

Для поглибленого дослідження просторово-часової диференціації економічного потенціалу територіальних громад використано ієрархічний кластерний аналіз із застосуванням методу Варда та евклідової відстані. Кластеризацію проведено за системою 22 відносних фінансово-бюджетних показників для 2021, 2023, 2024 та 2025 років. У довоєнний період автором виділено чотири типи громад: із низьким рівнем реалізації економічного потенціалу, середнім рівнем його реалізації, приміські громади інфраструктурно-інвестиційного типу та громади з високим власним економічним потенціалом. У 2023–2025 роках виявлено посилення поляризації між громадами-лідерами та територіями з критично низьким рівнем реалізації потенціалу. Найбільш стійкими виявилися громади з диверсифікованою економікою, значною власною доходною

базою та агломераційними перевагами, тоді як прикордонні й прифронтові території сформували групу найбільш вразливих громад.

Окремий підрозділ присвячено партисипативному врядуванню як чиннику реалізації економічного потенціалу територіальних громад. Автором узагальнено поширені в Харківській області практики громадської участі, серед яких молодіжні ініціативи, громадські хаби, волонтерські проекти, механізми залучення мешканців до управління та проекти відновлення. Встановлено, що найбільший вплив на реалізацію економічного потенціалу мають практики, орієнтовані на розвиток людського й соціального капіталу, мобілізацію внутрішніх ресурсів, залучення зовнішнього фінансування та підвищення інституційної спроможності громад.

На локальному рівні проведено комплексне суспільно-географічне дослідження реалізації економічного потенціалу Краснокутської селищної територіальної громади в умовах війни та децентралізації. Проаналізовано природно-ресурсні, аграрні, виробничі, людські, фінансові та інституційні складові її потенціалу, а також трансформації місцевої економіки під впливом воєнних викликів. Встановлено, що громада зберегла високий рівень фінансової спроможності, продемонструвала значну адаптивність до скорочення традиційних джерел доходів та поступово формує більш диверсифіковану структуру місцевої економіки. Важливими чинниками реалізації її потенціалу визначено розвиток агропереробки, малого підприємництва, використання природно-рекреаційних ресурсів, стратегічне планування, цифровізацію управління, міжнародне партнерство та механізми партисипативного врядування.

Завершальний підрозділ присвячено проблемам, перспективам та стратегічним напрямкам використання економічного потенціалу Харківської області в умовах повоєнного відновлення. На основі проведеного SWOT-аналізу систематизовано сильні й слабкі сторони економічного потенціалу регіону, його можливості та зовнішні загрози. До основних стратегічних орієнтирів автором віднесено модернізацію промислового комплексу й розвиток оборонно-промислового виробництва, розширення агропереробки та ланцюгів створення доданої вартості, капіталізацію науково-освітнього та інноваційного потенціалу, підтримку ІТ-сектору, зміцнення фінансової й інституційної спроможності громад, розвиток людського капіталу, впровадження принципів просторової справедливості та залучення міжнародних інвестиційних ресурсів. Наголошується, що повоєнне відновлення Харківської області має поєднувати фізичну відбудову з довгостроковою структурною модернізацією, підвищенням стійкості та формуванням нової моделі регіонального розвитку.

Загальні висновки дисертаційної роботи мають чітку структуру, логічну послідовність та повністю відповідають меті й завданням, сформульованим у вступі. У них узагальнено основні теоретичні, методичні та прикладні результати дослідження, зокрема щодо сутності й структури економічного потенціалу

регіону, методики його суспільно-географічного аналізу, трансформацій економічного потенціалу Харківської області в умовах війни та внутрішньорегіональної диференціації територіальних громад.

Належно відображено результати аналізу фінансової спроможності громад, кластеризації, ролі партисипативного врядування, дослідження Краснокутської територіальної громади та визначення стратегічних напрямів повоєнного відновлення Харківської області. У цілому висновки є змістовними, аргументованими та підтверджують досягнення поставленої мети і виконання завдань дисертаційного дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основні положення, результати та висновки дисертації пройшли апробацію на міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях. За результатами дослідження опубліковано 18 наукових праць, з яких шість статей – у фахових виданнях України категорії Б, а 12 публікацій – у матеріалах міжнародних і всеукраїнських конференцій.

Результати дисертаційного дослідження знайшли теоретичне та практичне впровадження у науково-дослідних роботах кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства, що засвідчується відповідним довідками, а також впроваджені у навчальний процес у таких дисциплінах як «Економічна географія», «Економічна та соціальна географія України», «Регіональний розвиток та планування території», «Регіональні студії», «Географія Харківської області з основами регіонознавства» та ін.

Інформаційну основу роботи становлять офіційні статистичні матеріали, нормативно-правові документи, дані органів державної влади та місцевого самоврядування, відкритих державних реєстрів, Державної податкової служби України, інформаційно-аналітичних ресурсів щодо фінансової спроможності територіальних громад та стратегічних документів розвитку територій. Теоретичне та практичне значення отриманих результатів підтверджується їх упровадженням у науково-дослідну роботу кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства імені Костянтина Немця Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за темою «Поствоєнне відновлення регіонів України: суспільно-географічна візія», а також використанням ГО «Науково-дослідний інститут регіонального економічного розвитку» при підготовці аналітичних матеріалів і рекомендацій щодо регіонального розвитку та повоєнного відновлення територій.

Практичні результати дослідження впроваджено в діяльність Краснокутської селищної територіальної громади (довідка № 01-19/3657 від 14. 05. 2026 р.), Відділу освіти Краснокутської селищної ради (довідка № 01-18/630 від 18. 05. 2026 р.) та Національного природного парку «Слобожанський» (довідка № 151/06 від 15. 05. 2026 р.). Окремі результати використано також в освітньому процесі Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

при удосконаленні змісту навчальних дисциплін «Економічна географія», «Регіональні студії», «Регіональний розвиток та планування території», «Економічна та соціальна географія України», «Географія Харківської області з основами регіонознавства», а також під час проведення лекційних і практичних занять (довідка № 0401-174 від 05. 06. 2026 р.). Усі зазначені впровадження підтверджені відповідними довідками.

Наукові положення та висновки дисертації спираються на опрацювання значного масиву вітчизняних і зарубіжних наукових праць із суспільної географії, регіональної економіки, регіоналістики та просторового розвитку, а також на офіційні статистичні, аналітичні й нормативно-правові джерела. Репрезентативність теоретичної та інформаційної бази підтверджується списком використаних джерел, який налічує 249 позицій.

Основні наукові результати, отримані здобувачем, та їх наукова новизна. Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:
вперше:

- здійснено групування територіальних громад Харківської області за особливостями використання і реалізації економічного потенціалу на основі інтегральної оцінки соціально-економічних показників та кластерного аналізу;
- проведено суспільно-географічне дослідження Краснокутської територіальної громади, за результатами якого виявлено особливості формування, використання та розвитку економічного потенціалу громади в умовах децентралізації та воєнних викликів;
- обґрунтовано напрями удосконалення місцевої політики розвитку Краснокутської територіальної громади як приклад імплементації результатів суспільно-географічного дослідження в регіональне та місцеве планування та управління;

удосконалено:

- суспільно-географічний підхід до дослідження економічного потенціалу регіону за рахунок розгляду економічного потенціалу як територіально організованої системи взаємопов'язаних ресурсів, умов, чинників та можливостей розвитку, що формуються під впливом природних, демографічних, виробничих, інституційних процесів;
- структурно-функціональну модель економічного потенціалу регіону за рахунок урахування структурно-інституційної складової, ключових результатів реалізації та соціально-економічних ефектів;
- методичні засади суспільно-географічного дослідження економічного потенціалу регіону в сучасних умовах;

набули подальшого розвитку:

- теоретичні положення щодо ролі економічного потенціалу як основи регіонального розвитку з позиції суспільної географії;
- особливості трансформації економічного потенціалу Харківської області в сучасних умовах для встановлення основних змін ресурсної бази, галузевої

структури, територіальних диспропорцій у 21 контексті загальноукраїнських тенденцій регіонального розвитку;

- рекомендації щодо напрямів використання економічного потенціалу Харківської області на основі результатів проведеного суспільно-географічного дослідження, зокрема SWOT-аналізу.

Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях.

Основні результати дисертаційного дослідження К. О. Маляренка опубліковано у 18 наукових працях, з яких 11 виконано у співавторстві. Серед опублікованих праць – шість наукових статей у фахових виданнях України категорії «Б» та 12 публікацій у матеріалах міжнародних і всеукраїнських наукових конференцій. Із шести фахових статей п'ять підготовлено у співавторстві та одна є одноосібною; у дисертації для спільних публікацій наведено особистий внесок здобувача.

Матеріали апробації представлені 12 публікаціями у збірниках міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференцій; шість із них підготовлено у співавторстві, шість – одноосібно. Тематика опублікованих праць безпосередньо пов'язана з основними положеннями дисертації та охоплює питання економічного потенціалу регіону, регіонального розвитку, економічної нерівності та просторової справедливості, трансформацій економіки Харківської області в умовах війни, партисипативного врядування, економічного потенціалу територіальних громад і повоєнного відновлення.

Отже, публікації здобувача достатньо повно відображають основні наукові результати дисертаційного дослідження. Кількість і характер наукових публікацій відповідають вимогам пункту 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, у чинній редакції.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дисертаційного дослідження К. О. Маляренка використано під час виконання науково-дослідної роботи кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства імені Костянтина Немця Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Поствоєнне відновлення регіонів України: суспільно-географічна візія» (державний реєстраційний номер 0125U002822, 2025–2027 рр.), зокрема при розробленні теоретико-методологічних засад дослідження економічного потенціалу регіонів, аналізі трансформації територіальної організації господарства та обґрунтуванні напрямів відновлення економічного потенціалу Харківської області (довідка № 0401-172 від 05.06.2026 р.).

Результати дослідження також використані громадською організацією «Науково-дослідний інститут регіонального економічного розвитку» при підготовці аналітичних матеріалів і рекомендацій щодо регіонального розвитку,

оцінюванні перспектив повоєнного відновлення територій, визначенні пріоритетних напрямів використання економічного потенціалу регіонів України та розробленні підходів до формування стратегій післявоєнної реконструкції й підвищення конкурентоспроможності регіонів України (довідка № 10/1 від 02.06.2026 р.).

Практичне впровадження одержаних результатів здійснено у діяльності Краснокутської селищної територіальної громади Харківської області під час підготовки Комплексної програми розвитку житлово-комунального господарства та транспортної інфраструктури, благоустрою, охорони навколишнього природного середовища, Програми стратегічного розвитку та муніципальних ініціатив, а також при розробленні стратегічних і оперативних цілей та завдань розвитку громади (довідка № 01-19/3657 від 14.05.2026 р.). Результати дослідження використано також Відділом освіти Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області при підготовці Комплексної програми розвитку освіти та заходів щодо забезпечення стабільного розвитку освітньої системи громади відповідно до сучасних соціально-економічних викликів (довідка № 01-18/630 від 18.05.2026 р.).

Окремі положення та практичні рекомендації дисертаційної роботи впроваджено у діяльність Національного природного парку «Слобожанський» під час оцінювання природно-ресурсного потенціалу території, планування природоохоронних заходів, удосконалення підходів до сталого природокористування, проведення моніторингових спостережень та розроблення еколого-освітніх заходів (довідка № 151/06 від 15.05.2026 р.).

Окремі результати дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна шляхом удосконалення змісту навчальних дисциплін «Економічна географія», «Регіональні студії», «Регіональний розвиток та планування території», «Економічна та соціальна географія України», «Географія Харківської області з основами регіоназнавства», а також використано під час проведення лекційних і практичних занять для здобувачів вищої освіти (довідка № 0401-174 від 05.06.2026 р.).

Дотримання академічної доброчесності. На підставі вивчення тексту дисертації здобувача, його наукових праць та Протоколу контролю оригінальності (перевірку наявності текстових запозичень виконано в антиплагіатній інтернет-системі Strikeplagiarism.com – довідка від 08.06.2026 р.) встановлено, що дисертаційна робота Маляренка К. О. виконана самостійно, текст дисертації не містить плагіату, а дисертація відповідає вимогам академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження К. О. Маляренка, його теоретичний і прикладний рівень, вважаємо за доцільне звернути увагу на

окремі положення, які мають дискусійний характер або потребують додаткового пояснення.

1. Одним із важливих методичних рішень автора є використання податкових надходжень як альтернативного індикатора економічної життєздатності та реалізації економічного потенціалу регіону в умовах обмеженого доступу до офіційної статистичної інформації. Такий підхід є обґрунтованим умовами воєнного часу. Водночас податкові надходження передусім характеризують фактично реалізовану економічну активність і фінансові результати, тоді як поняття «економічний потенціал» у дисертації трактується значно ширше – як багатокomпонентна територіально організована система ресурсів, умов, чинників і можливостей розвитку. У зв'язку з цим доцільним було б чіткіше розмежувати поняття *наявного економічного потенціалу, реалізованого економічного потенціалу та поточної економічної активності*, а також конкретизувати межі використання податкових показників для їх оцінювання.
2. При проведенні кластерного аналізу 56 територіальних громад Харківської області автор використовує систему фінансово-бюджетних показників. Сам автор слушно зазначає, що така система відображає переважно фінансово-бюджетну складову економічного потенціалу і не охоплює повною мірою всі його компоненти, що пояснюється об'єктивними обмеженнями статистичного забезпечення в умовах війни. Водночас у роботі результати кластеризації інтерпретуються як типи громад за особливостями використання і реалізації *економічного потенціалу загалом*. На наш погляд, методично точніше було б акцентувати, що йдеться насамперед про типізацію громад за *фінансово-бюджетними проявами реалізованого економічного потенціалу*, або ж доповнити систему показників індикаторами підприємницької активності, зайнятості, людського, виробничого та інфраструктурного потенціалу за умови доступності таких даних.
3. Дискусійним видається висновок про поступовий перехід Харківської області від моделі функціонування економіки воєнного часу до моделі відновлення, зроблений, зокрема, на підставі структурних змін податкових надходжень у 2023–2025 роках. Автор пов'язує зростання частки переробної промисловості, торгівлі, інформаційно-комунікаційної та професійної діяльності зі структурною адаптацією та переходом до відновлювальної моделі. Зважаючи на продовження активних бойових дій, значні руйнування та високі безпекові ризики, таке твердження, на нашу думку, потребує певного уточнення. Доцільніше говорити про *формування окремих ознак або передумов переходу до моделі відновлення*, оскільки зміна структури податкових надходжень сама по собі ще не повною мірою

характеризує завершення воєнної моделі функціонування регіональної економіки.

4. У роботі значна увага приділена партисипативному врядуванню, яке розглядається як важливий механізм реалізації економічного потенціалу, мобілізації місцевих ресурсів, підвищення інституційної спроможності та забезпечення просторової справедливості. Разом із тим емпіричне оцінювання впливу партисипації на економічний потенціал громад представлено переважно через аналіз конкретних практик та кейсів. Було б доцільно конкретизувати систему *кількісних або якісних критеріїв*, за якими можна оцінити рівень партисипативного врядування та ступінь його реального впливу на фінансову спроможність, інвестиційну активність або інші складові економічного потенціалу територіальних громад.
5. Для поглибленого локального аналізу автор обирає Краснокутську територіальну громаду та застосовує метод case study, розглядаючи її як приклад для аналізу ширших процесів формування й реалізації економічного потенціалу громад. Водночас Краснокутська громада характеризується специфічним поєднанням природно-ресурсного, аграрного, виробничого, рекреаційного та інституційного потенціалів і відносно вищою стійкістю порівняно з багатьма прифронтовими громадами Харківщини. У цьому контексті доцільним було б більш чітко аргументувати *критерії вибору саме Краснокутської громади як локального кейсу* та визначити межі поширення отриманих на її прикладі висновків на інші типи територіальних громад області.

Наведені дискусійні положення та зауваження переважно мають рекомендаційний характер, визначають перспективні напрями подальшого поглиблення дослідження та **не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи, достовірності одержаних результатів і значущості сформульованих автором наукових положень та висновків.**

Загальний висновок. На підставі проведеного аналізу можна констатувати, що дисертаційна робота *Маляренка К. О.* на тему «**Суспільно-географічне дослідження економічного потенціалу регіону**», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 10 – Природничі науки за спеціальністю 106 – Географія, виконана на належному теоретичному та методологічному рівні, відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р. та № 502 від 19.05.2023 р. та Наказу Міністерства освіти і науки України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» (зі змінами, внесеними згідно з наказом МОН №759 від

31.05.2019 р.), а її автор – *Маляренко Костянтин Олександрович*, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 106 – Географія.

Офіційний рецензент:

кандидат географічних наук, доцент
кафедри соціально-економічної географії і
регіонознавства імені Костянтина Немця
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Людмила КЛЮЧКО

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 12:18:33 11.08.2026

Назва файлу з підписом: Рецензія_Ключко_Л. В..pdf
Розмір файлу з підписом: 493.1 КБ

Перевірені файли:
Назва файлу без підпису: Рецензія_Ключко_Л. В..pdf
Розмір файлу без підпису: 459.0 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: КЛЮЧКО ЛЮДМИЛА ВАСИЛІВНА
П.І.Б.: КЛЮЧКО ЛЮДМИЛА ВАСИЛІВНА
Країна: Україна
РНОКПП: 2927007800
Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 12:18:32 11.08.2026
Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер: 5E984D526F82F38F04000000429A7801177FCE07
Алгоритм підпису: ДСТУ 4145
Тип підпису: Удосконалений
Тип контейнера: Підписаний PDF-файл (PAdES)
Формат підпису: З повними даними для перевірки (PAdES-B-LT)
Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.07.08 13:00

Голові разової спеціалізованої
вченої ради
Харківського національного
університету
імені В. Н. Каразіна, доктору
географічних наук,
професору Людмилі НЕМЕЦЬ,
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022

ВІДГУК

офіційного опонента, завідувача сектору територіальної організації суспільства Інституту географії НАН України, доктора географічних наук, професора Підгрушного Григорія Петровича на дисертацію Маляренка Костянтина Олександровича «Суспільно-географічне дослідження економічного потенціалу регіону», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 10 «Природничі науки» за спеціальністю 106 «Географія».

Обґрунтування вибору теми дослідження.

Сучасна просторова організація господарства України зазнає глибоких змін, спричинених повномасштабною війною, руйнуванням виробничої сфери та критичної інфраструктури, переміщенням населення і підприємств, трансформацією міжрегіональних зв'язків та посиленням диспропорцій між відносно безпечними, прифронтовими, деокупованими й тимчасово окупованими територіями. За таких умов економічний потенціал регіону вже не може розглядатися лише як сукупність наявних ресурсів або виробничих потужностей. Його зміст все більше вказує на здатність суспільно-територіальної системи зберігати функціональність, адаптуватися до зовнішніх викликів, відновлювати втрачені зв'язки, мобілізувати внутрішні ресурси й формувати нові тренди розвитку.

Особливої наукової та практичної ваги ця проблематика набуває для Харківської області. Регіон, який до 2022 року належав до провідних індустріально-інноваційних, науково-освітніх та урбанізованих осередків держави, в умовах повномасштабної війни став одним із найбільш уражених окупантами. Поєднання масштабних втрат із збереженням значної господарської, кадрової, фінансової та інституційної бази робить Харківщину

складним і показовим об'єктом для суспільно-географічного дослідження. Не менш важливим є внутрішньорегіональний рівень: громади області суттєво різняться за віддаленістю від лінії бойових дій, станом економічної бази, бюджетною спроможністю, демографічною динамікою та можливостями відновлення.

Актуальність обраної теми посилюється обмеженням традиційної статистичної бази під час воєнного стану. Це вимагає пошуку й критичного апробування альтернативних джерел інформації, зокрема податкових надходжень, бюджетних параметрів, показників фінансової спроможності територіальних громад, даних відкритих цифрових платформ і стратегічних документів розвитку регіонів та громад. Важливим є також поєднання регіонального та локального масштабів дослідження, просторово-часового аналізу, картографування, багатовимірної групування громад тощо.

Отже, дисертаційна робота К. О. Маляренка спрямована на розв'язання актуального наукового завдання, що полягає в поглибленні теоретико-методичних засад суспільно-географічного дослідження економічного потенціалу регіону та виявленні особливостей його формування, просторової диференціації, трансформації й реалізації в умовах війни та повоєнного відновлення. Вибір теми є своєчасним, суспільно значущим і цілком відповідає предметному полю спеціальності 106 «Географія».

Загальна характеристика дисертаційної роботи.

Дисертація Маляренка Костянтина Олександровича є завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій послідовно поєднано теоретичний, методичний, регіональний і локальний рівні дослідження. Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, списку публікацій здобувача, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 341 сторінку; список використаних джерел містить 249 назв. У роботі вміщено 14 таблиць, 39 рисунків і додатки на 41 сторінці.

У вступі переконливо розкрито актуальність теми, її зв'язок із науковими програмами й темами, сформульовано мету та дев'ять взаємопов'язаних завдань, визначено об'єкт і предмет дослідження. Метою роботи є визначення структурно-динамічних та просторово-часових особливостей економічного потенціалу регіону на основі теоретико-методичних засад суспільної географії. Об'єктом визначено економічний потенціал регіону як суспільно-географічну категорію, а предметом — суспільно-географічні особливості його формування, функціонування, просторової організації та трансформації в сучасних умовах на прикладі

Харківської області. Мета, об'єкт, предмет і завдання загалом узгоджені між собою та відображені у структурі дисертації.

Перший розділ «Теоретичні та методичні основи дослідження економічного потенціалу регіону» має теоретико-методологічний характер. У ньому проаналізовано попередні дослідження, систематизовано поняттєво-термінологічний апарат, визначено місце економічного потенціалу в інтегральному потенціалі території, розкрито його компонентну структуру, стійкість і механізми реалізації. Економічний потенціал розглянуто у взаємозв'язку з регіональним розвитком, просторовою справедливістю, соціально-економічною нерівністю, партисипативним врядуванням і сталим розвитком. Автором запропоновано структурно-компонентну схему, структурно-функціональну модель та інтегровану суспільно-географічну модель реалізації економічного потенціалу. Методика дослідження включає в себе п'ять взаємопов'язаних блоків: теоретико-методологічний, концептуально-аналітичний, інформаційно-статистичний, просторово-аналітичний та прикладний і прогностичний.

Другий розділ «Економічний потенціал Харківської області як основа регіонального розвитку в національному контексті» має аналітичний характер. У ньому охарактеризовано суспільно-географічні передумови, галузеву структуру та спеціалізацію економіки Харківської області до початку повномасштабної війни, розглянуто вплив територіального устрою і децентралізації. Значну увагу приділено втратам господарського комплексу, релокації підприємств, галузевим і просторовим трансформаціям економіки України, формуванню нових центрів економічного зростання, зміні пріоритетних сфер господарства, просторовій справедливості, європейській інтеграції та повоєнному відновленню.

Третій розділ «Особливості економічного потенціалу Харківської області» містить основну емпіричну частину дослідження. Автор аналізує воєнну трансформацію економіки регіону за показниками податкових надходжень, оцінює фінансову спроможність 56 територіальних громад у 2021 – 2025 роках, проводить їх ієрархічний кластерний аналіз за 22 відносними показниками та картографує просторовий розподіл одержаних кластерів. Окремо досліджено партисипативне врядування як чинник реалізації економічного потенціалу громад. На прикладі Краснокутської територіальної громади здійснено локальний кейс-аналіз, а на завершення розділу визначено проблеми, перспективи і стратегічні напрями використання економічного потенціалу Харківської області, зокрема за допомогою SWOT-аналізу.

Загальні висновки структуровано відповідно до завдань дослідження. Вони відтворюють основні теоретичні узагальнення, методичні пропозиції, регіональні та внутрішньорегіональні результати, висновки з локального кейсу й практичні орієнтири повоєнного відновлення.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертаційне дослідження відповідає науковій тематиці кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства імені Костянтина Немця Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та виконувалося у зв'язку з науково-дослідною роботою «Поствоєнне відновлення регіонів України: суспільно-географічна візія» (державний реєстраційний номер 0125U002822, 2025–2027 рр.). Внесок здобувача полягає у розробленні теоретико-методичних засад дослідження економічного потенціалу регіонів, аналізі трансформації територіальної організації господарства та обґрунтуванні напрямів відновлення економічного потенціалу Харківської області. Зазначений зв'язок має змістовний характер і підтверджується довідкою про використання результатів у виконанні науково-дослідної роботи.

Найвагоміші наукові результати, що містяться в дисертації.

Наукова новизна дисертації визначається комплексним суспільно-географічним осмисленням економічного потенціалу регіону як просторово організованої системи та поєднанням концептуального моделювання з багаторівневим емпіричним аналізом. До найбільш вагомих результатів роботи доцільно віднести такі:

- удосконалено суспільно-географічний підхід до дослідження економічного потенціалу регіону через його трактування як територіально організованої системи взаємопов'язаних ресурсів, умов, чинників і можливостей розвитку, що формуються під впливом природних, демографічних, виробничих та інституційних процесів;
- розроблено й змістовно пов'язано структурно-компонентну схему, структурно-функціональну модель та інтегровану суспільно-географічну модель реалізації економічного потенціалу, у яких простежується перехід від ресурсної основи через інституційні та просторові механізми до соціально-економічних результатів і зворотного накопичення потенціалу;
- обґрунтовано п'ятиблокову методику суспільно-географічного дослідження економічного потенціалу в умовах обмеженого доступу до офіційної статистики та аргументовано використання податкових

- надходжень, бюджетних параметрів і показників фінансової спроможності як альтернативних індикаторів реалізованого потенціалу;
- здійснено групування 56 територіальних громад Харківської області за 22 відносними показниками у чотирьох часових зрізах, що дало змогу простежити зміну просторової конфігурації кластерів від довоєнного стану до тривалого воєнного впливу та виокремити групи громад із критично низькою, середньою і високою реалізацією фінансово-бюджетної складової потенціалу;
 - виявлено посилення ролі воєнно-географічного чинника у внутрішньорегіональній диференціації громад, асиметрію їхньої стійкості, збереження агломераційного ефекту та значення великих бюджетоутворюючих підприємств;
 - проведено комплексне суспільно-географічне дослідження Краснокутської територіальної громади та обґрунтовано напрями диверсифікації її економіки, розвитку аграрної сфери, підприємництва, рекреаційного потенціалу, енергетичної модернізації і партисипативного врядування;
 - визначено стратегічні напрями використання економічного потенціалу Харківської області в контексті відновлення, структурної модернізації, зміцнення людського капіталу, просторової справедливості та підвищення спроможності територіальних громад.

Позитивною рисою новизни є її багаторівневий характер: теоретичні положення доведено до методичної схеми, методичні рішення апробовано на регіональному та локальному матеріалі, а результати інтерпретовано з погляду практичних потреб відновлення територій.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації загалом є обґрунтованими. Їх достовірність забезпечується логічною відповідністю мети, завдань, структури та методів дослідження; опрацюванням значної джерельної бази; поєднанням загальнонаукових і спеціальних суспільно-географічних методів; використанням регіонального й локального рівнів аналізу; зіставленням різних часових зрізів; картографічною візуалізацією та апробацією результатів у публікаціях.

Теоретико-методологічну основу роботи становлять положення суспільної географії, регіоналістики, просторового розвитку, регіональної стійкості, сталого розвитку, просторової справедливості й партисипативного врядування. Автор застосував аналіз і синтез, систематизацію, формалізацію,

ретроспективний і порівняльно-географічний аналіз, статистичні та картографічні методи, ієрархічний кластерний аналіз методом Варда з евклідовою відстанню, кейс-стаді та SWOT-аналіз. Поєднання цих методів відповідає багатокomпонентності об'єкта дослідження.

Інформаційна база охоплює матеріали Державної служби статистики України та її регіонального управління, нормативно-правові акти, документи Харківської обласної військової адміністрації, податкові й бюджетні дані, матеріали моніторингу фінансової спроможності громад, дані цифрових панелей і відкритих реєстрів, стратегії та паспорти територіальних громад, звіти органів місцевого самоврядування. Важливо, що здобувач не приховує обмеження воєнної статистики і прямо вказує, що застосований набір індикаторів на рівні громад відображає насамперед фінансово-бюджетну складову економічного потенціалу. Така рефлексія підсилює наукову коректність роботи, хоча окремі аспекти операціоналізації, про які йтиметься далі, потребують додаткового пояснення.

Загальні висновки відповідають поставленим завданням і впливають зі змісту розділів. Практичні рекомендації конкретизовані за напрямками регіонального та місцевого розвитку. Одержані результати мають достатній рівень теоретичної аргументації й емпіричного наповнення для кваліфікаційної роботи на здобуття ступеня доктора філософії.

Апробація дисертації та публікації.

Основні положення та результати дисертації апробовано на міжнародних і всеукраїнських наукових заходах, серед яких міжнародні науково-практичні конференції «Регіон: стратегія оптимального розвитку» у 2022, 2023 і 2025 роках, конференції студентів, аспірантів та молодих науковців «Регіон: суспільно-географічні аспекти» у 2023 – 2026 роках, інтернет-конференції «Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів» у 2024 – 2025 роках, конференція «Львівська суспільна географія: виміри, виклики, контексти» у 2025 році та II Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми та перспективи розвитку регіонів» у 2026 році.

За результатами дослідження опубліковано 18 наукових праць: шість статей у наукових фахових виданнях України категорії «Б» та 12 публікацій у матеріалах міжнародних і всеукраїнських конференцій. Тематика статей охоплює пріоритетні галузі економіки України в умовах війни, економічну нерівність і сталий розвиток, оцінювання економічної складової розвитку території, трансформації економіки Харківської області, партисипацію у розвитку територіальних громад і потенціал Краснокутської громади. У

списку публікацій зазначено особистий внесок здобувача до співавторських праць. Основні положення дисертації достатньо повно відображено в опублікованих роботах.

Оформлення дисертації.

Структура, мова, подання ілюстративного матеріалу, оформлення анотацій, списку джерел та додатків загалом відповідають Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40. Текст написано українською науковою мовою, рисунки й таблиці мають змістовні назви та посилання на джерела або вказівку на авторське опрацювання.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження.

Практична цінність роботи полягає в можливості використання її методичних підходів і результатів органами державної влади та місцевого самоврядування, науковими й освітніми організаціями для оцінювання економічного потенціалу територій, обґрунтування стратегій відновлення, визначення пріоритетів підтримки громад і формування просторово диференційованої регіональної політики.

Результати дослідження використано під час виконання науково-дослідної роботи Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Поствоєнне відновлення регіонів України: суспільно-географічна візія» (довідка № 0401-172 від 05.06.2026 р.); у діяльності ГО «Науково-дослідний інститут регіонального економічного розвитку» (довідка № 10/1 від 02.06.2026 р.); Краснокутської селищної територіальної громади (довідка № 01-19/3657 від 14.05.2026 р.); Відділу освіти Краснокутської селищної ради (довідка № 01-18/630 від 18.05.2026 р.); Національного природного парку «Слобожанський» (довідка № 151/06 від 15.05.2026 р.), а також в освітньому процесі Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (довідка № 0401-174 від 05.06.2026 р.). Наявність упроваджень різного рівня підтверджує прикладну спрямованість одержаних результатів.

Дотримання академічної доброчесності.

У тексті дисертації використані ідеї, теоретичні положення, статистичні дані та ілюстративні матеріали інших авторів супроводжуються бібліографічними посиланнями. Авторські таблиці, схеми, карти й розрахунки відповідно позначено. У списку публікацій розкрито особистий внесок здобувача до співавторських праць. Під час експертного опрацювання наданого тексту явних ознак некоректних запозичень, фабрикації чи фальсифікації не виявлено. Водночас остаточний процедурний висновок

щодо текстових збігів має ґрунтуватися також на офіційному звіті інституційної перевірки, який не входив до наданого для підготовки цього відгуку комплексу матеріалів.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу загалом, вважаємо за доцільне звернути увагу на такі дискусійні положення та питання, що потребують уточнення під час захисту:

1. На стор. 169–170 і в таблицях 3.1–3.2 потребує звірки база податкових даних та режим їх відображення. Зокрема, у таблиці 3.2 для Харківської області за липень 2025 року наведено 212,11 млрд грн надходжень до державного бюджету, тоді як у тексті на тій самій сторінці кумулятивні надходження станом на 01.08.2025 р. визначено як понад 128,7 млрд грн. Крім того, порівняння січня 2023 року з липнем 2025 року потребує чіткого пояснення, чи йдеться про місячні, накопичувальні або інші зрізи.
2. На стор. 171–175, а також у загальних висновках на сторінках 266–267 зміна структури податкових надходжень інтерпретується як свідчення структурної модернізації та переходу від економіки воєнного реагування до моделі відновлення. Такий висновок є, безперечно, цікавим, проте для причинно-наслідкової інтерпретації необхідно додатково врахувати інфляцію, сезонність, зміни податкового законодавства й адміністрування, перереєстрацію платників та особливості зарахування податків у різні роки, зокрема переспрямування ПДФО з грошового забезпечення військовослужбовців. Якою мірою виявлені структурні зсуви відображають реальні зміни виробництва і доданої вартості, а якою — зміни фіскальних правил та бази обліку?
3. У підрозділі 3.2.2 (стор. 183–185) слушно визнано, що 22 показники кластеризації відображають передусім фінансово-бюджетну складову економічного потенціалу. Водночас назви кластерів і частина подальших висновків поширюються на економічний потенціал громад загалом. Набір змінних також містить взаємопов'язані та частково похідні характеристики — загальні видатки і функціональні видатки, капітальні видатки на одну особу та їх частку, доходи, податкові надходження і частки окремих доходів. Це може створювати ефект повторного зважування фіскального виміру. Доцільно чіткіше окреслити межі узагальнення результатів як типології реалізованої фінансово-бюджетної складової.

4. Опис кластерного аналізу на стор. 84–85 і 183–186 містить назву методу, міру відстані, кількість об'єктів і показників та згадку про лінійне шкалювання. Однак для повної відтворюваності бракує формули нормалізації, правил поводження зі стимуляторами й дестимуляторами, пропущеними та екстремальними значеннями, назви програмного середовища, повної стандартизованої матриці, формальних критеріїв подальшого поділу окремих кластерів на субкластери тощо.
5. Більшість локальних індикаторів розраховано на одного мешканця, тоді як воєнна міграція, евакуація, окупація і неповний облік фактично наявного населення суттєво змінюють знаменник. У роботі цей ефект частково визнано, зокрема під час пояснення різкого переходу Старосалтівської громади до лідерського кластеру на стор. 218–220. Проте він здатний системно завищувати питомі доходи й видатки саме в громадах із найбільшим відтоком населення.
6. На стор. 85 Краснокутську територіальну громаду визначено як репрезентативний приклад для поглибленого кейс-стаді, однак критерії її відбору сформульовано недостатньо чітко. Громада розташована у західній частині області, має порівняно високу фінансову спроможність, значний ресурсний потенціал та інституційні можливості, а отже не репрезентує весь спектр прифронтових, деокупованих і прикордонних громад Харківщини. Доцільно уточнити логіку вибору кейсу — типовий, критичний, показовий або успішний випадок — і чіткіше окреслити межі перенесення отриманих рекомендацій на інші типи територіальних громад.
7. У роботі трапляються поодинокі редакційно-технічні огріхи, наявні окремі друкарські помилки та неуніфіковані бібліографічні елементи.

Наведені зауваження мають переважно дискусійний і уточнювальний характер. Вони окреслюють напрями подальшого вдосконалення методики, підвищення відтворюваності розрахунків, але не заперечують загальної наукової цінності, завершеності та практичної значущості дисертації.

Загальні висновки.

Дисертаційна робота Маляренка Костянтина Олександровича «Суспільно-географічне дослідження економічного потенціалу регіону» є самостійною, завершеною кваліфікаційною науковою працею, у якій одержано нові науково обґрунтовані результати, що мають теоретичне та практичне значення для суспільної географії, регіональної економіки і планування повоєнного відновлення територій.

За актуальністю, науковою новизною, ступенем обґрунтованості положень і висновків, теоретичним та практичним значенням, повнотою висвітлення результатів у публікаціях, структурою й оформленням дисертація загалом відповідає Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 зі змінами.

Вважаємо, що Маляренко Костянтин Олександрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 10 «Природничі науки» за спеціальністю 106 «Географія».

Офіційний опонент:

Завідувач сектору територіальної організації суспільства Інституту географії НАН України, доктор географічних наук, професор

Григорій Підгрушний

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 20:24:26 06.05.2026

Назва файлу з підписом: Відгук_опонента_Мельниченко_Пупяліс.docx.p7s
Розмір файлу з підписом: 51.4 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Відгук_опонента_Мельниченко_Пупяліс.docx
Розмір файлу без підпису: 34.2 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: МЕЛЬНИЧЕНКО ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ

П.І.Б.: МЕЛЬНИЧЕНКО ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ

Країна: Україна

РНОКПП: 2508513657

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 20:24:26 06.05.2026

Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер: 5E984D526F82F38F04000000FFCE4D01D9266307

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підпис та дані в одному файлі (CAdES enveloped)

Формат підпису: З повними даними ЦСК для перевірки (CAdES-X Long)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.04.06 13:00